

Psychologiczna ocena zaburzeń psychicznych u osób w podeszłym wieku w litewskim kodeksie postępowania cywilnego

*Psychological assessment of mental disorders
in the elderly according to the Lithuanian civil code*

AUDRONE GLINSKIENE, ALVYDAS NAVICKAS

Z Litewskiej Państwowej Służby Psychiatrii i Narkologii Sądowej
przy Ministerstwie Ochrony Zdrowia w Wilnie

STRESZCZENIE. *Autorzy przedstawiają usytuowanie psychologa biegłego w sprawach cywilnych. Praca koncentruje się na badaniach osób w wieku podeszłym. Przedstawia najczęściej stosowane metody i psychologiczny warsztat wraz z jego niedostatkami. Badanie psychologiczne ma charakter pomocniczy, z tego powodu w badaniach psychologicznych nie są jasno wyartykułowane merytoryczne powody powoływania biegłego psychologa w sprawach testamentowych.*

SUMMARY. *The authors explain the position of the expert psychologist in civil legal proceedings. They focus on assessment of the elderly. They present the most frequently used methods and analyse the shortcomings of psychological methodology. Psychological assessment is an auxiliary device and hence the substantial reasons for appointing an expert psychologist in testamentary cases have not been clearly articulated.*

Słowa kluczowe: Litwa / biegli psychologowie w sprawach cywilnych
Key words: Lithuania/ expert psychologists in civil lawsuits

Stan psychiczny osoby albo umożliwi, albo ogranicza jej zdolność rozumienia sensu wykonywanych czynności i kierowania nimi w sytuacji korzystania z należnych jej praw i spełnienia obowiązków obywatelskich. Ocena stanu psychicznego osób jest w postępowaniu cywilnym domeną badań psychiatrycznych. Ekspertyza psychiatryczna określa ich zdolność do czynności prawnych.

Stosunkowo dużą grupę osób badanych w postępowaniu cywilnym, głównie w sprawach oceny ich zdolności do czynności prawnych stanowią osoby w wieku powyżej 60 lat. Podstawową wątpliwość budzi ich stan zdrowia fizycznego i psychicznego, a w związku z tym ich zdolność do podejmowania decyzji lub czynności skutkujących określone skutki cywilnoprawne (zo-

bowiązania, nabycie cywilnych uprawnień, zdolność do wyrażenia woli) [1]. Badania psychiatryczne osób w podeszłym wieku w postępowaniu cywilnym są społecznie ważne zarówno dla badanych, jak i ich bliskich, bowiem rzutują na stosunki rodzinne, pośrednio na stan zdrowia badanego i opiekę nad nim ze strony rodziny lub instytucji opiekuńczych.

Muller [3] wskazuje, że w badaniach psychiatrycznych osób w starszym wieku ważne jest oddzielenie przypadków ewidentnych zaburzeń psychicznych, upośledzenia umysłowego od objawów i mechanizmów psychologicznych wpływających na ich decyzje. Osoba w wieku podeszłym, zdradzająca przejawy osłabionej pamięci, osłabionego krytycyzmu, zawężenie zainteresowań może

mieć zachowaną zdolność do czynności prawnych. Akty prawne takich osób (darowizny, dziedziczenia) mogą być zgodne z ich wolą (wyrażaną w przeszłości), a więc prawnomocne.

Na Litwie osoby w wieku podeszłym w postępowaniu cywilnym są z zasady poddawane badaniom psychologicznym. Badanie psychologiczne jest opinią służącą ekspertyzie psychiatrycznej, ma ono więc niejako pomocniczy charakter. Przedmiotem diagnozy psychologicznej jest ocena poziomu deficytu sprawności poznawczych, głównie pamięci, krytycyzmu, zdolności oceny sytuacji i przewidywania jej następstw, a także cech osobowości, a tam, gdzie to możliwe, wskazanie na symptomy zaburzeń charakterystycznych dla chorych psychicznie. Niekiedy psycholog ocenia także relacje badanej osoby z bliskimi, jej podatność na ich oddziaływanie, sugestywność, zależność, poczucie zagrożenia.

W badaniach psychologicznych osób w wieku starszym, w zależności od celu badań stosuje się następujące metody: metodę badania zdolności umysłowych Wechslera, metodę H-T-P, metodę Bentona, Bindera, Kraepelina, Schulta. W badaniach osobowości najczęściej stosuje się metody: Rorschacha, MMPI, TAT (Test Apercepcji Tematycznej), metody Rosenzweiga, testu „niedokończonych zdań”.

Przedstawiamy wyniki badań psychologicznych u 10 kobiet i 20 mężczyzn w wieku od 60 do 88 lat, poddanych badaniom psychiatrycznym w postępowaniu cywilnym. U większości badanych stwierdzono zaburzenia o charakterze organicznym.. Celem badań była ocena ich zdolności do czynności prawnych. Badania psychologiczne ukierunkowane były na ocenę ich poziomu umysłowego, upośledzenia w zakresie istotnych funkcji poznawczych, pamięci, krytycyzmu, oceny skutków podejmowanych decyzji, chorobowych zaburzeń myślenia.

Wyniki wykazały, że u 33% badanych osób nie było głębszego deficytu sprawności umysłowej, stwierdzano natomiast nieznacz-

ne osłabienie procesów pamięci świeżej i uwagi. Osoby badane orientowały się w praktycznych problemach życiowych oraz zaistniałych sytuacjach prawnych, ich czynności pozostały celowe i sensowne. W sądowej komisji psychiatrycznej na podstawie danych uzyskanych z badań wyciągnięto wnioski, że osoby badane mogą rozumieć znaczenie wykonywanych czynności i nimi kierować. U 27% badanych stwierdzono znaczne obniżenie poszczególnych funkcji intelektualnych, tj. zaburzenia procesów pamięci i uwagi, spadek poziomu rozumienia prostych i złożonych relacji społecznych, słabą zdolność dostrzegania sensu podejmowanych decyzji. Natomiast u 20% badanych osób stwierdzono bardzo nasilone cechy otępienne, wyrażające się niemożliwością ustalenia związku logicznego w następujących po sobie zdarzeniach będących przedmiotem procesu cywilnego. Ich myślenie cechował nadmierny konkretyzm, drobniawość, a z cech osobowościowych – nadmierna ksobność, podejrzliwość oraz chorobowa interpretacja zdarzeń.

Sądowa komisja psychiatryczna ustaliła, że z 30 przebadanych osób 65% badanych jest w stanie rozumieć swoje czynności i nimi kierować, tj. osoby te są zdolne do czynności prawnych, natomiast 35% badanych nie jest do tego zdolna.

Wyniki badań psychologicznych i wniosków psychologa na Litwie mają charakter badań pomocniczych przy opracowaniu ekspertyzy psychiatrycznej w postępowaniu cywilnym. Psycholodzy brali udział zaledwie w 20% przeprowadzanych badań psychiatrycznych tego typu. Uogólniając można stwierdzić, że doświadczenia psychologów sądowych na Litwie, a także ich rola w procesie cywilnym są niewielkie i niezbyt sprecyzowane, chociaż nie ulega wątpliwości, że przypadki osób w podeszłym wieku nie wykazujących zaburzeń psychicznych, winny być przedmiotem wspólnej psychiatryczno-psychologicznej ekspertyzy.

Innym problemem jest brak na Litwie metod psychologicznych, przy pomocy któ-

rych można by było dokładniej ocenić zmiany osobowości i obniżenie zdolności umysłowych. Na Litwie nie ma specjalizacji z zakresu neuropsychologii.

Bez względu na istniejące problemy, badania psychiatryczne i psychologiczne w postępowaniach cywilnych stają w obronie interesów osób chorych i ich bliskich, służą zachowaniu zasad humanistycznych w prawie cywilnym.

PIŚMIENNICTWO

1. Lietuvos Respublikos Teisingumo Ministerija. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas. Vilnius 1994.
2. Psichologija (mokslo darbai) 17–2. Vilniaus Universiteto, Leidykla 1997.
3. Szostakowicz B.W., Revenok A.D.: Psichiatriczeskaja ekspertiza grazdanskom procesie. „Zdorowja”, Kijew 1992.

*Adres: Dr Audrone Glinskiene, National Service of Forensic Psychiatry and Narcology
in Lithuania, Kijelaviciaus 121, 2048 Vilnius*